

Limfjordsrådet

Miljøministeriet
By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Sekretariat:
Aalborg Kommune
Teknik- og Miljøforvaltningen
Stigsborg Brygge 5
9400 Nørresundby
Tlf. 9931 2000
Fax 9931 2009
www.limfjordsraadet.dk
stab.miljoe@aalborg.dk

Limfjordsrådets bemærkninger og supplerende forslag til Overvågningsprogrammet NOVANA 2011-15

Dato: 31. oktober 2010
J. nr.:
Init.: n1jtbj

De kommende vandplaner vil fremover lægge rammerne for natur- og miljøarbejdet i såvel staten som kommunerne. En afgørende forudsætning for at dette arbejde kan ske på en effektiv og omkostningsrigtig måde er, at det vidensgrundlag, som ligger til grund, er opdateret og fyldestgørende. Limfjordsrådet og kommunerne i Limfjordens opland har derfor stor fokus på det kommende overvågningsprogram NOVANA 2011-2015. Vi har med interesse læst det fremsendte høringsmateriale og har i det følgende beskrevet såvel programmets forudsætninger og struktur som de fokuspunkter, som vi i kommunerne særligt vil have for øje i den fremtidige dialog om overvågningsprogrammets indhold.

Allerede i høringsvarene i vandplanernes idefase samt i svar og kommentarer til forhøringen har vi opridset en lang række behov for overvågning af både generel karakter i forhold til de enkelte delområder (vandløb, grundvand, søer osv) men også af specifikke naturområder, hvor vidensgrundlaget efter vores opfattelse i dag ikke er tilstrækkeligt til at danne baggrund for den planlægning og indsats, som skal foretages i de kommende år.

Nærværende høringsvar vil derfor primært have generel karakter, idet vi forventer at indgå i en nærmere dialog om den mere konkrete opbygning og udmøntning af overvågningsprogrammet på stationsniveau med udgangspunkt i de tidligere fremsendte høringsvar. For at illustrere de enkelte punkter har vi i en række tilfælde eksemplificeret disse.

1. Ansvar og rollefordeling, Lov om Miljømål

Det fremgår af programmets formålsbeskrivelse, at et væsentligt element er at opfylde Danmarks forpligtigelser i forhold til EU-lovgivning. Det kan derfor som et udgangspunkt for en kommunal vurdering af overvågningsprogrammet være nyttigt kort at opsummere ansvars og rollefordeling mellem stat og kommuner i forhold til vand- og Natura 2000 planerne.

Formandskab:

Morsø Kommune, Teknik- og Miljøforvaltningen
Jernbanevej 7 Tlf. 9970 7000 www.morsoe.dk
7900 Nykøbing Mors Fax 9970 7246 naturogmiljoe@orsoe.dk

Næstformandskab:

Struer Kommune, Natur- og Miljøafdelingen
Østergade 13 Tlf. 9684 8401 www.struerkommune.dk
7600 Struer Fax 9684 8409 teknisk@struer.dk

Staten

Staten fastlægger indenfor rammerne af EU-direktiverne og Lov om Miljømål:

- Mål og operationelle kvalitetskrav
- Tidshorisont for målopfyldelse
- Supplerende indsats
- Omkostningseffektive virkemidler

Staten er dermed ansvarlig overfor EU for at:

- målene, kan nås med den angivne supplerende indsats og indenfor den angivne tidshorisont
- målene, kan nås til den angivne pris forudsat, at de angivne omkostningseffektive virkemidler anvendes

Bemærk her, at fastlæggelsen af den "supplerende indsats" kræver en fastlæggelse af den "baseline indsats", der er besluttet, finansieret og gennemført/forventes gennemført og hvilken effekt denne indsats forventes at få. Der fastlægges her en såkaldt baseline for tilstanden og dermed hvilken supplerende indsats, der er nødvendig for at nå målene.

Staten er dermed også ansvarlig for:

- Vurderingen af effekten af baseline indsatsen.

Kommunen

Kommunen skal:

- Gennemføre de dele af baselineindsatsen, der er kommunale opgaver (vedtagne spildevandsplaner, regionplanernes krav til spildevandsindsats i det åbne land etc.).
- Udarbejde kommunale handleplaner for gennemførelse af den supplerende indsats.
- Implementere de kommunale handleplaner.

Kommunerne er dermed ansvarlige overfor staten for at:

- den kommunale del af baselineindsatsen gennemføres indenfor de fastsatte tidsrammer.
- de kommunale handleplaner udarbejdes indenfor de fastsatte tidsfrister og i overensstemmelse med rammerne i vand- og naturplanerne.
- de kommunale handleplaner implementeres indenfor de fastsatte tidsfrister
- øvrig kommunal myndighedsbehandling og planlægning gennemføres i overensstemmelse med planernes mål og retningslinjer

Kommunerne er dermed ikke ansvarlige for:

- Opfyldelse af mål
- Effekt af, og tidshorisont for effekt af, baseline indsats.
- Effekt af, og tidshorisont for effekt af, supplerende indsats.
- Effekt af, og tidshorisont for effekt af, de fastlagte omkostningseffektive virkemidler.

Som følge af ovenstående ansvars- og rollefordeling forudsættes det dermed, at staten udfører den overvågning, som skal til i forhold til statens nationale forpligtigelser såvel som i forhold til kommunernes indsats overfor blandt andet handleplaner og indsatsplaner.

Skal kommunerne involveres i natur- og miljøovervågningen, forventer vi naturligvis at få tilført de tilstrækkelige ressourcer hertil. Dette gælder også i det tilfælde, at der skal ske anvendelse af andre virkemidler end indsatsplanens omkostningseffektive virkemidler og i det omfang, at kommunen bliver ansvarlig for effekt af - og tidshorizont for virkemidlerne implementering og effekt.

2. Formål og rammer for programmet

Det fremgår af den historiske oversigt i programbeskrivelsens del 1:

- At overvågning af vandmiljøet i 1974 blev formaliseret som en væsentlig del af amternes miljøarbejde
- At et nationalt overvågningsprogram i 1987 blev iværksat som et supplement til amternes regionale overvågning
- At amternes overvågningsindsats i 2007 overgik til staten

Det vil sige, at statens overvågning skal tilgodese såvel statslige som kommunale behov for natur- og miljødata som grundlag for kommunal forvaltning og planlægning.

Det kan derfor undre, at det i formålsafsnittet kun nævnes, at programmet skal understøtte national forvaltning?

På By- og Landskabsstyrelsens orienteringsmøde om det nye Overvågningsprogram blev det nævnt, at den samlede økonomiske ramme for det nye program svarede til rammen for overvågningsprogrammet i 2007 minus rationaliserings- og effektiviseringsgevinster. Dette betyder, at rammen for det samlede Overvågningsprogram i 2011 er 258 mio. kr.

Den økonomiske ramme for den samlede nationale overvågning i 2011 er dermed markant mindre end den tilsvarende økonomiske ramme for det samlede overvågningsprogram før kommunalreformen i 2006 som også omfattede en regional overvågning.

Limfjordsrådet stiller spørgsmåltegn ved hvorvidt det, med de overvågningsbehov, der affødes af Vandramme- og Habitatdirektiverne, er muligt at tilgodese både nationale og kommunale databehov indenfor en økonomisk ramme, der er mindre end 2006 rammen til national overvågning og langt mindre end den samlede ramme for national og regional overvågning i 2006.

Limfjordsrådet opfordrer derfor til, at den samlede ramme for natur- og miljøovervågningsprogrammet NOVANA udvides og at denne udvidelse primært rettes imod regionale/kommunale problemstillinger.

3. Fokuspunkter

Data til kommunal forvaltning/myndighedsopgaver

Som udgangspunkt forudsættes det som tidligere nævnt, at staten har sikret, at de statslige behov dækkes og det er under alle omstændigheder statens ansvar, at det sker. I det følgende fokuseres derfor primært på det kommunale databehov.

Det er nødvendigt, at der er opdateret viden om konkrete vandområder i forhold til konkrete problemstillinger. Dvs. at den operationelle overvågning skal være tilstrækkelig omfattende i tid og rum.

Det er vor vurdering, at NOVANA 2011-2015 med hensyn til den operationelle overvågning ikke er fyldestgørende for at danne den nødvendige baggrund for de kommunale handleplaner.

I udkast til vandplanen for hovedvandopland 1.2. Limfjorden er Hjarbæk Fjord et selvstændigt delvandområde med særskilt mål for så vidt angår næringsstofreduktion m.v. Jvf. udkast til vandplan for Limfjorden bygger de fastsatte vurderinger af indsatsbehovet bl.a. på vegetationsundersøgelser, klorofylniveauer, iltsvind, total N og P koncentrationer etc. i perioden frem til 2006 for det konkrete område. På denne baggrund undres man over, at der i det nye overvågningsprogram ikke er målestationer i Hjarbæk Fjord, der kan følge udviklingen i alle disse parametre. Fremover vil det dermed ikke være muligt at dokumentere udvikling og effekt af indsats i Hjarbæk Fjord-oplandet.

Indsats overfor søer og marine vandområder kræver viden om belastningsforhold såvel fra år til år som for variationer over året for kvalificeret indsats til reduktion af belastning og forbedret tilstand. De afsatte ressourcer til belastningsopgørelser til søer større end 5 ha i den operationelle overvågning rækker kun til maksimalt halvdelen af de søer, der er i risiko for ikke at opfylde målsætningen i 2015.

Den operationelle overvågning foretages i udvalgte år på udvalgte lokaliteter. Den viden, som fremkommer på baggrund af den operationelle overvågning, har dermed en "punktformig" karakter. Der er imidlertid brug for at vide noget om udviklingen i de pågældende recipienter på såvel kort som lang sigt. Kommunerne antager, at staten sikrer, at kontrolovervågningen er tilstrækkelig til, at denne vurdering af udvikling kan foretages.

Indsats overfor et meget stort antal lokaliteter er udskudt til næste planperiode på grund af manglende viden. Hvordan sikrer staten at denne viden fremskaffes, således at der kan etableres indsats og opfølgning i overensstemmelse med Vandrammedirektivets retningslinjer.

Der er indikationer på, at fosfortilførslen til alle kystvande inden for hovedopland Limfjorden bør reduceres for at sikre opfyldelsen af miljømål. Samtidig er det konstateret i udkastet til vandplanen, at der blandt andet er en manglende viden om sedimentpuljen af fosfor. Når man læser overvågningsprogrammet fremgår det imidlertid ikke – som umiddelbart forventet – at dette afklares og overvåges i det kommende overvågningsprogram.

Der er et meget stort antal lokaliteter, som ikke er omfattet af overvågningsprogrammet. Vandhuller, naturtypelokaliteter i Natura 2000 områder, marine delområder, vandløbsstrækninger. Hvordan vil staten sikre et tilstrækkeligt vidensgrundlag for disse lokaliteter, således at den nødvendige viden til udarbejdelse af handleplaner genereres for disse lokaliteter?

I programmet er der lagt op til at modelværktøjer i højere grad end tidligere skal supplere egentlige målinger. Kommunerne bifalder en højere anvendelse af modelværktøjer, men det er væsentligt at slå fast, at modeller ikke kan erstatte målinger men kun supplere disse. Specielt når modeller anvendes til beskrivelse af konkrete lokaliteter.

I den forbindelse er det for kommunerne interessant at vide i hvor stort omfang kommunerne vil have mulighed for at belyse kommunale problemstillinger i forbindelse med modelkørsler og modelvurderinger.

I det omfang vidensgrundlaget ikke er tilstrækkeligt til given handling, må kommunerne antage at staten finansierer en supplerende overvågning.

I lyset af ovenstående bør der kigges på om programmet mere specifikt genererer de miljø- og naturdata, vi har behov for at gennemføre den kommunale forvaltning/myndighedsbehandling blandt andet indenfor følgende områder:

Div. Udledningstilladelser

- Hvordan vil staten sikre tilstrækkelig viden til forøget indsats imod regnvandsudløb som nævnt i forbindelse med offentliggørelse af vandplanerne.
- For at målrette indsatsen for at reducere næringsstofbidraget fra diffuse kilder herunder landbruget er det nødvendigt med et udbygget prøvetagningsnet i vandløb suppleret med målrettet udvikling af modelværktøjer til beregning af udvaskning og belastning.
- For vurdering af belastningen fra det åbne land er det nødvendigt at have opdateret viden om målsætningsopfyldelse i de relevante vandløb. Hvordan vil staten sikre et fyldestgørende og opdateret vidensniveau i alle vandløb (i øjeblikket anvendes data der er 5 år eller ældre)?

Miljøgodkendelser

- I forhold til miljøgodkendelser bør der blandt andet være fokus på datagrundlaget i forhold til miljøfremmede stoffer og tungmetaller. I forhold til f.eks. miljøgodkendelser af dambrug stilles der krav til viden om baggrundskoncentrationer i vandløb for en række stoffer. Data der ikke findes i dag. Løser det nye program dette behov?

Miljøvurderinger

- Agter staten at sikre, at der er de tilstrækkelige værktøjer til rådighed til dokumentation og vurdering af effekt. Eksempelvis metoder til overvågning af mindre vandområder?

Planlægning

- Der er i overvågningsprogrammet lagt op til, at der gennemføres et relativt lavfrekvent antal fosformålinger til ca. en tredjedel af de udpegede søer med behov for operationel overvågning. Hvordan vil staten sikre at den fornødne viden indhentes for de resterende søer?

Virkemidler i forhold til Grøn Vækst

- Hvordan sikres viden om effekten af vådområder til kvælstoffjernelse, fosfor-ådale, nedlæggelse af spærringer og andre miljøforbedrende tiltag? Der er et stort behov for at dokumentere og evaluere de konkrete programmer men også for at generere viden, som kan anvendes til effektivisering af kommende programmer. Kommunen som den udførende instans vil blive afkrævet dokumentation for effekten af de udførte tiltag og der bør derfor også ske en overvågning af effekten af de enkelte vådområdeprojekter.
- Hvordan vil staten sikre dokumentation for, at målet på reduktionen af kvælstofudledningen til de marine områder på de 9000/19000 ton kvælstof nås?

Data til gennemførelse af kommunale handleplaner

- Kommunerne har behov for, at overvågningsprogrammet tilvejebringer et fuldstændigt datagrundlag for udarbejdelse af næste generation af kommunale handleplaner.

4. Sikkerhed på overvågningsdata

Vidensniveau og usikkerhed på overvågning og prøvetagning "skal holde i retten". Vi forventer derfor, at det niveau for vidensindsamling, som lægges i overvågningsprogrammet, er tilstrækkeligt til at modsvare den nødvendige dokumentation for den krævede indsats. I søprogrammet er nævnt DMU-notat vedr. sikkerhed på gennemsnitsberegninger. Vi må antage, at bemærkningerne omkring usikkerheden på dataindsamlingen er et udtryk for en generel opmærksomhed på emnet i alle delprogrammer, således at der ikke er eller opstår tvivl om dokumentation af behovet for indsats og effekt af denne. I modsat fald forventer vi, at staten iværksætter tiltag, som forbedrer sikkerheden på vidensgrundlaget.

Opsplitningen i et forholdsvis lille kontrolovervågningsnet, øget modelanvendelse og et direktivbestemt operationelt overvågningsnet betyder dels, at den generelle vidensopbygning kommer under pres men også, at der geografisk set vil kunne komme "hvide pletter" på landkortet, hvorfra der ikke foreligger måledata.

Kontrolovervågningen skal, blandt andet ved hjælp af modellering, kunne anvendes som dokumentation for en given tilstand og udvikling for alle naturtyper og arter samt for alle de lokaliteter, hvor den operationelle overvågning ikke er "til stede". Dette kræver, at kontrolovervågningen ikke alene giver repræsentative nationale oplysninger, men også har en opløsning, der kan give repræsentative lokale oplysninger. Samtidigt er forskellige naturtyper meget forskellige i system og struktur. Det er derfor nødvendigt at have et tilstrækkeligt og opdateret vidensgrundlag for alle relevante naturtyper.

Hvordan vil staten sikre en nødvendig og fyldestgørende referenceviden til brug for perspektivering af den operationelle overvågning, herunder for de naturtyper som ikke er omfattet af kontrolovervågningen.

Der er 35 vandløbsstationer med årlig prøvetagning til beskrivelse af udvikling i tilstanden i danske vandløb. I betragtning af variationen i vandløb fra år til år og fra vandløb til vandløb et helt utilstrækkeligt antal til at beskrive udviklingen i vandløb af forskellige typer, størrelser og placering.

Der er afsat midler til årlig prøvetagning i 18 søer. Der er en række søtyper i Danmark, som indbyrdes er meget forskellige i økologisk sammenhæng og struktur. Hvordan vil staten sikre et tilstrækkeligt og statistisk sikkert grundlag for vurdering af tilstand og udvikling i alle søtyper?

Som nævnt forudsætter vi, at den geografiske opløsning, sikkerhed og prøvetagningshyppighed opfylder de krav til dokumentation, som vil blive stillet af politikerne som baggrund for planlægning og beslutninger.

Vi forudsætter desuden, at den geografiske opløsning, sikkerhed og prøvetagningshyppighed opfylder krav til dokumentation i forhold til den kommunale indsats og kan tilfredsstille diverse klage- og ankeinstanser.

5. Natura 2000

Specielt i forhold til Natura 2000 områder og arter er spørgsmålet om sikkerhed på data ikke en politisk, men en juridisk afvejning. Tilstrækkelig dokumentation skal således foreligge for de konkrete Natura 2000 områder. Eksempelvis skal et givent projekts påvirkning af beskyttede arter og naturtyper konkret kunne vurderes, hvis det skal gennemføres/afvises. Er geografisk opløsning, sikkerhed og prøvetagningshyppighed god nok til at tilfredsstille et sådant krav?

Manglende data og kendskab til Natura 2000-områder gør det svært at udføre de kommunale myndighedsopgaver. Et eksempel er Hellerød Kær, som er et vestjysk naturområde, der ligger inden for et Natura 2000-område. Størstedelen udgøres af et ekstrem rigkær, men der findes også væld, sure overdrev og heder. Naturområdet er omgivet af intensiv dyrket landbrugsland med landbrugsudvidelser. For nuværende er der ingen statslige overvågningsdata tilgængelig for området, hvilket blandt andet gør det meget svært for kommune at behandle ansøgninger om husdyrudvidelser.

Der er en speciel problemstilling for N2000 områder, hvor vandplanindsatsen er udskudt på grund af manglende viden. Hvornår i planperioden vil det, med det datagrundlag der tilvejebringes med det nye program, være muligt at afgøre, om et givet projekt påvirker de beskyttede arter og naturtyper negativt? For når der mangler viden kan det vel ikke afgøres i dag?

I en lang række tilfælde er der ikke dokumentation for udpegningsgrundlaget for NATURA 2000 områderne. Dels foreligger der ikke en fyldestgørende dokumentation for det nuværende udpegningsgrundlag og der er desuden ikke foretaget en egentlig kortlægning af områderne for en eventuel supplerende udpegningsgrundlaget.

Det fremgår af overvågningsprogrammet, at det ikke er alle områder, der er dækket af overvågningen. I Limfjorden er der store områder med naturtypen 1160 "Større bugter og vige". Af udkastet til overvågningsprogrammet fremgår det imidlertid, at kun 74 % af antallet af områder bliver undersøgt. For at myndigheder (kommuner og stat) i sagsbehandlingen skal kunne indfri de forpligtigelser, som den danske stat har overfor EU, herunder vurdere planer og

projekters virkning på habitatområder under hensyn til de enkelte områders bevaringsmålsætninger, er det nødvendigt, at overvågningsprogrammet kan redegøre for bevaringsstatus for de marine naturtyper i de konkrete områder. Overvågningsprogrammet bør således udbygges til at omfatte alle marine Natura 2000-områder og naturtyper med et passende antal repræsentative prøver/transekter.

Det er nødvendigt, at der i tilrettelæggelsen af prøvetagningen tages hensyn til placering og antal af prøvetagningsstationer, således at variation indenfor og mellem vandområder kan dokumenteres.

Det er angivet, at prøveantal og frekvens er tilpasset de enkelte områders vanddybde, størrelse og naturtype. Limfjordsrådet mener, at det er vigtigt, at områdets udformning også overvejes.

Udbredelsen af de marine naturtyper er ikke tilstrækkeligt kendt. For naturtype 1150 Kystlaguner og strandsøer synes det eksempelvis ikke helt klart, hvor de mindre kystlaguner forefindes. Det anbefales, at der foretages en vejledende registrering i forbindelse med overvågningsprogrammets gennemførelse og at resultaterne formidles til relevante myndigheder.

Den marine overvågning iht. Habitatdirektivet fokuserer på Vandrammedirektivets biologiske indikatorer som ålegræs, makroalger og bundfauna. Det er dog efter Limfjordsrådets opfattelse nødvendigt også at overvåge presfaktorerne, herunder nærings salt-niveauerne i vandsøjlen/sedimentet, miljøfarlige stoffer i biota og sediment, fysiske påvirkninger som muslingeskrob etc. Og at denne overvågning er så detaljeret, at der kan redegøres på habitatområdeniveau og ikke kun mere overordnet og generelt for Limfjorden/enkelte Natura 2000-områder.

Limfjordsrådet efterlyser en plan for overvågning af habitatnaturtyper, ansvarsarter og rødlistearter udenfor habitatområderne. Kommunerne vil i deres planlægning og sagsbehandling blive stillet til ansvar for viden herom.

6. Undersøgelsesovervågning

Der er ikke afsat midler til undersøgelsesovervågning i program 2011-2015.

- Undersøgelsesovervågning har blandt andet til formål at fastslå omfang og konsekvenser af forureningsuheld, som typisk vil have lokal karakter. Vurdering af behov for undersøgelsesovervågning har således i høj grad kommunernes interesse.

Hvordan afgrænses de forureningsuheld, der er omfattet af undersøgelsesovervågningen?

- Hvordan er et beredskab i denne sammenhæng organiseret?
- Er en koordination med det kommunale beredskab overvejet?

I forbindelse med Grøn Vækst 2 aftalen er det besluttet at en række forhold skal belyses nærmere:

- Tænkes sådanne undersøgelser indarbejdet som undersøgelsesovervågning?
- Er der en økonomisk ramme ud over de 258 mio. kr. til denne type undersøgelser?

7. Datatilgængelighed og overblik

Kommunerne skal i deres forvaltning og myndighedsbehandling sikre at nye projekter holder sig inden for planernes rammer. I praksis betyder det, at den enkelte kommune indenfor et opland eller naturområde og på tværs af kommunegrænser løbende skal kunne skabe sig et overblik over udvikling og ændringer i belastningskilder og sætte disse i forhold til baseline og supplerende indsats.

Det vurderes, at dette ikke i dag er en realistisk eller overkommelig opgave for den enkelte kommune. Der bør derfor etableres et IT system f.eks. i regi af Miljøportalen, der på tværs af administrative grænser, muliggør den nødvendige løbende sammenstilling af data indenfor oplande og naturområder.

Vi opfordrer desuden til, at Naturdatabasen gøres operationel i forhold til såvel statens som kommunernes behov. Den foreliggende version gør det meget vanskeligt/ikke muligt at kombinere oplysninger på lokalitetsniveau, hvilket er nødvendigt i forbindelse med en udformning af handle- og indsatsplaner.

Generelt opfordres til at data fra overvågningsprogrammet gøres så tilgængelige som muligt. Det vil sige hurtigt, lettilgængelige og hvor relevant i bearbejdet form og på så specifikt geografisk niveau som muligt.

Eksempelvis kan fugledata ofte være mangelfulde, svært tilgængelige og uoverskuelige at få overblik over i forhold til et konkret Natura 2000-område eller en konkret lokalitet i et Natura 2000-område.

8. Afrapportering af resultater og videreformidling af data

Uanset omfanget af overvågningen vil der blive indhentet data fra mange lokaliteter. Det er meget vigtigt, at disse resultater bliver formidlet til de borgere og de myndigheder, som i øvrigt har ansvar og interesse i de pågældende områder. Det er derfor afgørende for værdien af overvågningsprogrammet, at der ikke blot er en national afrapportering, der forholder sig til generelle og nationale problemstillinger, men også en regional og lokal videreformidling af de konkrete undersøgelser af enkeltområder.

Specifikke kommentarer til Overvågningsprogrammets del 2

Det skal påpeges, at det er meget vanskeligt at forholde sig specifikt til overvågningsprogrammet, når Overvågningsprogrammets del 3 med angivelse af konkrete lokaliteter og konkret overvågning ikke foreligger. I kommunerne forventer vi som nævnt at indgå i dialog om udpegning af stationer og prøvetagningsfrekvens.

Vi har i øvrigt følgende kommentarer:

Vandløb

Det understreges at: "Pålidelige målinger til beregning af stoftransporten er et meget væsentligt element til brug ved vandplanlægningen". Det er glædeligt, at programmet understreger et meget vigtigt princip, som kommunerne forventer bliver opfyldt i det foreliggende program.

I teksten står der: "der er udvalgt et antal repræsentative vandløbsstationer til undersøgelse". Den operationelle overvågning har til formål at skaffe konkret viden om konkrete vandområder som baggrund for konkret handling. Derfor kan repræsentative stationer, der beskriver generelle men ikke stedspecifikke forhold, ikke anvendes i den operationelle overvågning til konkret vurdering men kun som perspektivering.

Kampagnemålinger: Hvordan sikres koordinering mellem delområder og hvilke aktører tænkes, at skulle involveres.

Der skal overvåges "et så vidt muligt repræsentativt udsnit af danske vandløb og vandløbstyper". BLST signalerer her selv, at overvågningen er utilstrækkelig og ikke dækkende. Uden Overvågningsprogrammets del 3 kan læseren ikke vurdere vandløbsovervågningens dækning.

Der er sket en voldsom reduktion i antallet af vandløbsstationer, hvilket både har konsekvens for nøjagtigheden på nationale vurderinger men også for beskrivelsen af den lokale vandløbstilstand.

Makroinvertebrater som interkalibreret kvalitetselement bedømmes kun vha. sparkeprøve. Hvordan vil man sikre statistisk sikkerhed på bedømmelsen i forhold til krav i Vandrammedirektivet og sammenhængen til DVFI metode.

Der refereres til stationer med manglende eller forældet viden og nævnes: "såfremt de manglende data indsamles". Kommunerne antager, at der igangsættes den fornødne overvågning, således at vidensgrundlaget for lokaliteter med manglende eller forældet viden bliver tilstrækkeligt til at kunne sætte den nødvendige indsats i gang i næste planperiode.

Den operationelle overvågning i 2011-2015 vil ikke være rettet mod at dokumentere effekten af indsats i den første planperiode blandt andet med den begrundelse, at det tager lang tid, før respons kan ses. Limfjordsrådet er ikke enig i denne vurdering og princippet vil under alle omstændigheder give kommunerne problemer, hvis en dokumentation af effekt først kan skaffes 4 – 6 år efter en indsats.

Artsovervågning

Vi forudsætter, at der afsættes midler til overvågning af såvel lokaliteter med kendt forekomst af beskyttede arter men også af lokaliteter med potentiel forekomst, idet alle forekomster af beskyttede arter inden og udenfor Natura 2000 områder ikke er kendte og dokumenterede.

Stoftransport

Der skal gennemføres stoftransportundersøgelser på 163 stationer på landsplan. Hvordan vil man skaffe dokumentation for indsats overfor blandt andet kvælstofudvaskningen (eksempelvis vådområdeindsatsen) med det skitserede og meget ekstensive prøvetagningsnet.

De 113 havbelastningsstationer dækker tilsammen et oplandsareal svarende til 49 % af Danmark. Men det er kun de centrale dele af Jylland, Fyn og Sjælland, der er dækket. Randområder langs kysterne overvåges ikke og den største del af Limfjordens opland er ikke omfattet af overvågning. I forhold til at foretage en aktiv indsats i Limfjordens opland er det helt afgørende, at der er en tilstrækkelig overvågning af næringsstofftilførslen til fjorden. Både generelt for hele fjorden men også og ikke mindst til delområder.

Der afsættes midler til undersøgelse af 35 mobile søtilløb – og afløb. Der er behov for operationel overvågning i ca. 60 søer om året i hvert år i planperioden. Der vil typisk være et til to større tilløb og et afløb til hver sø. Dvs. at der foretages kvalificeret massebalancebestemmelse i størrelsesordenen 15 - 20 søer om året. Hvordan sikres den nødvendige viden om stoftil- og fraførsler til de resterende ca. 40 søer om året?

Der måles kun for fosfor i de undersøgte søtilløb. Dvs. at fraførslen af fosfor skal beregnes på baggrund af søprøver. I søprogrammet er det beskrevet, at der foretages syv prøvetagninger pr. år – seks om sommeren og en om vinteren. Hvordan vil man sikre en tilstrækkelig opgørelse af fosfortransporten ud af søerne i vinterperioden, hvor den største afstrømning finder sted og variationen i næringsstofkoncentrationen er stor på baggrund af én prøve?

Kvælstof spiller en væsentlig rolle i søers økologi og i mange tilfælde er kvælstof den regulerende faktor for vækst og produktion. Det er derfor meget vigtigt at kende kvælstofbalancen for de operationelle søer. I overvågningsprogrammet skal der ikke måles for kvælstof. Hvordan sikres det tilstrækkelige kendskab til kvælstoftil- og fraførslerne uden målinger?

Søer

Kontrolovervågningen skal danne baggrund og referencegrundlag for den regionale forvaltning. Kontrolovervågningen fokuserer på de hyppigst forekommende og mest udbredte naturtyper. Hvordan vil staten sikre et tilstrækkeligt vurderingsgrundlag og referenceramme for de naturtyper, som ikke er omfattet af kontrolovervågningen?

”Kontrolovervågningen vil være geografisk stratificeret og de væsentligste danske søtyper herunder brakvandssøer omfattes.” Dette gælder kun tilstandsovervågningen. Kontrolovervågning af udvikling omfatter kun 18 søer og brakvandssøer er eksempelvis ikke omfattet.

Belastning til de kontrolovervågede intensive søer: Der er afsat midler til 19 stoftransportstationer til ”de intensive søer”. Hvis det antages, at der er to større tilløb og et afløb til søerne, rækker disse 19 stationer altså til ca. 6 søer. Alternativt skal de 19 stationer spredes ud på flere søer, hvilket vil medføre at stofbelastningen vil blive opgjort på et dårligere grundlag til disse søer. Her gøres der opmærksom på, at sammenhænge mellem stoftransport og udviklingen i denne og søernes tilstand er meget væsentlig i forhold til at vurdere effekt af indsats i oplandet. Og at viden om denne sammenhæng til brug i den øvrige del af sø- og vandløbsprogrammet alene generes af disse ganske få 19 stationer.

Operationel overvågning omfatter 7 målinger. Seks i sommerperioden og én om vinteren. For en overordnet beskrivelse af nuværende tilstand er disse 7 målinger måske tilstrækkelige. Men den operationelle overvågning skal danne baggrund for kommunernes indsats i søoplandet og i søen. Her vil et kendskab til variationer i

tilstand ikke mindst i vinterperioden være nødvendig. Det vil endvidere være nødvendigt at have et solidt kendskab til sedimentforhold i søen (der er kun afsat midler til sedimentundersøgelser i 13 ud af 62 søer om året), for at kunne vurdere intern belastning. Yderligere vil fiskesammensætningen i søen være helt afgørende for søens tilstand og den indsats, som skal foretages for at forbedre denne. Der er ikke afsat midler til fiskeundersøgelser overhovedet.

Fytoplankton som et kvalitetselement i Vandrammedirektivet er ikke omfattet af den operationelle overvågning. Kommunerne antager, at BLST ikke vurderer, at kommunerne kan blive stillet til ansvar for at viden om denne vandrammeparameter ikke er sikret. Viden om fytoplanktons forekomst og sammensætning er i øvrigt ofte væsentlig i forvaltningen af søer. Således vil forekomst af blågrønalger være helt afgørende for søens anvendelsesmulighed som badesø. Den manglende overvågning af fytoplankton efterlader kommunerne med et problem blandt andet i forhold til at kunne vurdere søens anvendelse til rekreative formål.

Hvordan vil BLST sikre en overvågning af de større søer, som ikke er omfattet af enten kontrol- eller operationel overvågning ift. naturplanerne?

Der overvåges i alt 1800 søer og vandhuller i forhold til beskrivelse af naturtype og tilstand i planperioden. Der findes i Danmark skønsmæssigt omkring 117.000 søer og vandhuller større end 100 m². Hvordan vil BLST sikre et tilstrækkeligt vidensbehov for de resterende søer og vandhuller?

Beskyttede sønaturtyper inden- og udenfor Natura 2000 områder skal sikres i naturplanerne. Hvordan vil BLST sikre et tilstrækkeligt vidensniveau for de naturtyper, som ikke er omfattet af overvågningsprogrammet.

En variation i præcisionen på et sommergennemsnit af klorofyl bestemt på baggrund af 6 sommerprøver er mere end 100 %. Hvordan vil BLST sikre at de krav, som kommunerne skal stille til aktiviteter i søernes opland, kan blive gennemført og at en nødvendig kravværdi kan blive overholdt, når usikkerhed på bestemmelsen er så stor som skitseret?

Punktkilder

Formålet er at overvåge prioriterede forvaltningsmæssige behov og forpligtigelser. Hvordan vil staten sikre, at den øgede fokusering på indsats overfor regnvandsbetingede udløb i Grøn Vækst bliver fulgt op af et tilstrækkeligt vidensgrundlag for rationel og optimal indsats.

Grundvand

Limfjordsrådet ser gerne en forøget indsats på beskrivelse af integrationen mellem grundvand og overfladevand.

Det marine overvågningsprogram

Som tidligere nævnt mener vi, at det er nødvendigt at have en målestation i Hjarbæk Fjord, der kan følge udviklingen i alle relevante parametre. Ud fra det foreliggende materiale ser det ikke ud til at en sådan er planlagt. Hjarbæk Fjord er særskilt målsat og Natura 2000 område og det er dermed helt afgørende, at der er behørig dokumentation for effektevaluering af indsatsen i fjordens opland.

Limfjordsrådet har konstateret, at der ligesom tidligere er en randstation ved Hals, der forventeligt skal bruges til beregningen af næringsstoftransporten gennem Limfjorden. Vi undrer os over, at der ikke længere er angivet en tilsvarende ved Thyborøn Kanal til belysning af, hvad der kommer ind fra Nordsøen.

Der er jvf. udkast til vandplan konstateret, at der er manglende viden på en række parametre til endelig målfastsættelse og indsatsbehov. Eksempelvis er der indikationer på, at fosfortilførslen til alle kystvandene inden for hovedoplandet bør reduceret for at sikre opfyldelsen af miljømålene. Samtidig er det dog konstateret i udkastet til vandplanen, at der er en manglende viden om sedimentpuljen af fosfor. Når man læser overvågningsprogrammet fremgår det imidlertid ikke – som umiddelbart forventet – at dette afklares og overvåges i det kommende overvågningsprogram. Limfjordsrådet mener, at indsatsbehovet og opfølgningen i de kommende vandplangenerationer skal bero på et tilstrækkeligt datagrundlag, der kan give udgangspunktet for eventuelle modeleringer og at dette bør afspejles i overvågningsprogrammet. Herunder som nævnt sedimentkemiundersøgelser, der også kan bidrage til at redegøre for udvekslingen af kvælstof og især fosfor mellem bunden og vandet lige over.

Formidling

Det er i forbindelse med ovenstående meget vigtigt, at resultaterne formidles så tilpas detaljeret, at myndighederne i sagsbehandlingen kan bruge dem på lokalitetsniveau.

Placering af prøvetagning/transekter

Habitatområde 15 Nibe- Gjøll Bredning omfatter også Halkær Bredning, der må karakteriseres som naturtype 1160 (Større lavvandede bugter og vige). Halkær Bredning er et mindre afgrænset vandområde med meget begrænset vandudskiftning med den resterende del af Nibe Gjøll Bredning. Oplandet til Halkær Bredning er til gengæld meget stort i forhold til Bredningen og med det største dyretryk overhovedet i oplandet til Limfjorden. Det er nødvendigt, at der i tilrettelæggelsen af prøvetagning tages hensyn til sådanne forhold og at alle de mere eller mindre aflukkede vandområder overvåges nøje, især hvis de oven i købet udgør en del af et Natura 2000 område.

Limfjorden som V1 område er klassificeret som et af de marine områder, hvor datagrundlaget er bedst. Dette er måske rigtigt i forhold til en vurdering af generelle forhold i Limfjorden. Der er imidlertid meget stor variation imellem de enkelte dele af Limfjorden, hvor de lukkede vandområder som eksempelvis Lovns Bredning kræver et særskilt datagrundlag og overvågningsprogram for en målrettet indsats for at forbedre tilstanden.

Hvorfor er strategien for sø og marin overvågning forskellig? I søovervågningen omfatter kontrolovervågning i forhold til udvikling overvågning hvert år og den operationelle overvågning foretages en gang i planperioden. I den marine overvågning gennemføres kontrolovervågningen en gang i planperioden, mens de operationelle overvågning skal foretages hvert år.

På figur 8.1 kan man se, at der er fire stationer i Limfjorden, hvilket er helt utilstrækkeligt til at beskrive den variation der er i Limfjorden.

Ålegræs er en afgørende kvalitetsparameter, som i væsentlig grad fastlægger målsætningsniveau og -opfyldelse. Dybdegrænsen for ålegræs vil være meget variabel langs Limfjordens kyster og derfor er det nødvendigt med et helt anderledes udbygget netværk af stationer/transekter i Limfjorden end det skitserede. I takt med at de øvrige kvalitetselementer bliver interkallibrerede og implementeret i vandplanen vil der desuden opstå et behov for detaljeret undersøgelse af disse elementer.

Udviklingen i forekomst af muslinger er et centralt element ikke mindst i Limfjorden. Hvordan vil BLST sikre en tilstrækkelig overvågning af forekomst og udvikling i muslingeforekomsten i hele Limfjorden. Dels i forhold til at vurdere den generelle tilstand i fjorden men også for at have et tilstrækkeligt datagrundlag til en kvalificeret sagsbehandling overfor muslingefiskeri/ -skrab.

Limfjordsrådet og limfjordskommunerne vil have interesse i at blive inddraget i arbejdet omkring udvikling og anvendelse af modeller i Limfjorden.

Miljøfremmede stoffer

Limfjorden som et stort og lukket vandområde vil i marin sammenhæng have særligt behov for viden om miljøfremmede stoffer, da vandet i fjorden kun langsomt udskiftes og en eventuel udledning af miljøfremmede stoffer kan dermed have relativ stor effekt.

Arter og naturtyper

Generelt:

Største udfordring i fht. anvendeligheden af overvågningsprogrammet er :

1. at sikre tilstrækkelig detaljerede data, som kan anvendes til konkret at foretage konsekvensvurderinger af planer og projekter, jf. Habitatdirektivets artikel 6.3, samt
2. at sikre at overvågningen er så geografisk specifik og målrettet, at den kan anvendes som effektovervågning af den igangværende og kommende forvaltningsindsats i Natura 2000-områderne, jf. Miljømålsloven.

Limfjordsrådet foreslår derfor en række ændringer til programmet, som har til formål at målrette indsatsen så overvågningen bliver mere anvendelig for kommunerne.

Naturtyper:

1. Kontrolovervågning:

Det overordnede formål med kontrolovervågningen er ifølge overvågningsprogrammet at følge tilstanden af naturtyperne på nationalt og biogeografisk niveau. Dette formål skal naturligvis bibeholdes, men det foreslås, at overvågningsstationerne, i det omfang det ikke allerede er sket, udlægges strategisk, så de dels opfylder den

overordnede målsætning med kontrolovervågningen, samtidigt med at de på de udvalgte stationer kan bidrage med vigtig effektovervågning af igangværende og kommende forvaltningstiltag i Natura 2000-områderne.

Det foreslås derfor, at der indskrives i programmet, at overvågningsstationerne i det omfang det ikke forhindrer kontrolovervågningens overordnede formål 1) udlægges på lokaliteter, hvor stat og kommuner forventer/har planlagt, at der skal ske større forvaltningstiltag inden for de kommende år (fx indenfor første/anden planperiode), samt 2) udlægges i samråd med de berørte kommuner. Kommunale Natura 2000-medarbejdere vil ofte have meget detaljeret kendskab til den enkelte kommunes Natura 2000-områder, og vil dermed kunne bidrage med vigtig viden om, hvor det vil være mest hensigtsmæssigt at udlægge overvågningsstationerne.

En yderligere fordel ved at udnytte kontrolovervågning i effektovervågningen på konkrete lokaliteter er, at metodikken og detaljeringsgraden er væsentligt højere, end det der er lagt op til i den operationelle overvågning (kortlægningen). Data vil dermed være af så høj detaljeringsgrad, at de i praksis kan bruges som effektevaluering af konkrete forvaltningstiltag, hvilket ofte vil være tvivlsomt med de data der fremkommer fra den operationelle overvågnings meget ekstensive karakter.

2. Den operationelle overvågning:

Det overordnede formål med den operationelle overvågning er, at sikre områdespecifikke data til brug for planlægning og forvaltning af de enkelte Natura 2000-områder.

Det er Limfjordsrådets vurdering, at den operationelle overvågning af naturtyperne er utilstrækkelig som redskab og datagrundlag til at vurdere effekterne af konkrete forvaltningstiltag og til at foretage konsekvensvurderinger af planer og projekter (jf. hab.dir. art. 6.3). Dette skyldes primært, at den kortlægning som udgør den operationelle overvågning er for ekstensiv og grovmasket, idet 1) der blot udlægges 1 prøvefelt pr. kortlagt areal, 2) arealerne ofte er flere ha store, samt 3) at kortlægningen blot skal foretages hvert 6. år.

Det fremgår at overvågningen reduceres mht. antal prøvefelter og antal registreringer. Det anses som problematisk, da kommunerne allerede i dag ikke har tilstrækkelig viden (naturdata) til at kunne løse deres myndighedsopgaver vedr. Natura 2000-områder. Der er således et behov for forbedret dokumentation i naturovervågningen, hvilket umiddelbart ikke modsvares af et reduceret antal registreringer.

På baggrund af ovenstående foreslår Limfjordsrådet følgende programændringer:

1. at kontrolovervågningen inddrages mere direkte/strategisk i effektovervågningen, jf. kommentarerne ovenfor.
2. at kortlægningsmetodikken udvikles, så den bliver mere finmasket ved især at kortlægge mindre delområder, samt eventuelt at udlægge mere end et dokumentationsfelt pr. kortlagt areal.
3. at kommunerne inddrages i forbindelse med den mere intensive kortlægning, der lægges op til på udvalgte lokaliteter i programperiodens sidste halvdel (jf. 9.4.6, side 162). Dette skal især sikre, at kommunernes lokalkendskab samt kommunernes viden om nuværende forvaltningstiltag og planer for fremtidige forvaltningstiltag inddrages i forbindelse med udvælgelse af hvilke arealer, der bør kortlægges mere intensivt. Derved sikres, at kortlægningen/effektovervågningen bliver målrettet de mest relevante områder.

Arter:

Mosser og laver er ikke med i overvågningen og tilstandsvurderingen. Mosser er en vigtig karakter- og indikatorart i mange af kær-typerne, ligesom laver er vigtige i heder og klitheder. Mosser og laver reagerer som de første på øget eutrofiering. I øvrige skandinaviske lande prioriteres overvågning af mosser og laver, hvilket også bør prioriteres i den danske overvågning.

Bilag II, IV og V-arter:

Ifølge Habitetsdirektivets art. 12 skal der tages vidtrækkende hensyn til bilag IV-arter i hele landet. Der er i dag kun meget sporadisk kendskab til udbredelsen af mange af bilag IV-arterne i hovedparten af Danmark.

Habitat-naturtyper og ansvarsarter (bilag II, IV og V) uden for Natura 2000-områder hverken kortlægges eller overvåges tilstrækkeligt til at kommunerne kan varetage deres myndighedsopgaver.

Der foreslås derfor generelt, at flere ressourcer afsættes til kortlægning af bilag II, IV og V-arter indenfor men især også udenfor Natura 2000-områderne.

Padder:

På den baggrund foreslår Limfjordsrådet, at der foretages en langt mere omfattende kortlægning af særligt padderne, idet flere af disse er vidt udbredte og relativt lette at kortlægge. Det er i langt de fleste tilfælde padder (og flagermus), der mangler viden om i forbindelse med en lang række myndighedsbehandlinger.

Flagermus:

Kortlægningen af flagermus i 10x10 km grids er for upræcis til at kunne anvendes i de fleste typer af myndighedsbehandling. Derfor foreslås, at data om konkrete lokaliteter for arternes forekomst offentliggøres på lettilgængelig form.

Invasive arter og disses effekt på naturtyper og hjemmehørende arter bør i højere grad indgå som et element i overvågningen.